Stručni rad

Jezične vještine u komunikaciji s primjerom iz nastavne prakse

Nadica Kolarić, prof. hrvatskoga jezika, nastavnik mentor

Gospodarska škola Varaždin

Sažetak

U nastavi Hrvatskoga jezika učenici se služe četirima jezičnim vještinama: govorenje, slušanje, čitanje i pisanje. Ove se vještine ne pojavljuju izolirano, već su tijesno povezane. Ipak, u ovome sam radu prednost dala vještini slušanja zato što slušanje nije samo primanje zvukova, već je ono sposobnost praćenja, razumijevanja, kritičkog prosuđivanja, vrednovanja i odgovaranja na primljenu poruku. Aktivno slušanje u nastavi znači da učenik sluša pozorno, postavlja pitanja i provjerava je li sve dobro razumio. Vježba slušanja, koju sam provela u tek pridošlim srednjoškolcima u obradi nastavne jedinice *Jezične vještine u komunikaciji*, pokazala je da vještina pozornog slušanja učenika nije na razini na kakvoj bi trebala biti s obzirom na njihovu dob. Učenici koji su imali problem s pozornim slušanjem, imali su i problem u sastavljanja bilježaka u smislu odabira ključnih riječi. Učenici su se u usmenom izlaganju pomoću bilježaka suočili s gramatičkim i leksičkim pogreškama te uporabi govornih vrednota. Rezultati ovih vježbi pokazuju da učenici trebaju ulagati još puno truda kako bi tijekom školovanja ovladali jezičnim vještinama.

Ključne riječi: aktivno slušanje, bilježenje, usmeno izlaganje, govorne vrednote

1. Jezične djelatnosti

Govorenje, slušanje, čitanje i pisanje jezične su djelatnosti kojima se svakodnevno služimo. Svaka od tih djelatnosti predstavlja jednu jezičnu vještinu, ali one su i tijesno povezane. Na primjer: napisanu latinsku poslovicu *Pišući nauči pisati, govoreći govoriti*. možemo čitati u sebi ili naglas (govoriti), o pročitanoj poslovici možemo nešto zapisati i poslušati kako je netko komentirao spomenutu poslovicu. Govorenje i slušanje i danas su najrašireniije jezične vještine u ljudskoj komunikaciji. Retorika je znanost koja proučava teoriju i praksu govorništva. Retoričke vrste kojime se većinom koristimo u nastavi jesu: govor, razgovor na temu, postavljanje pitanja, odgovaranje na pitanja, izlaganje o zadanoj temi, javni govor, rasprava. Slušanje je prva jezična djelatnost koja se usvaja spontano. Budući da je slušanje vještina, mora se učiti i postupno svladavati. U nastavnom procesu valjalo bi učenike usmjeravati na aktivno slušanje: slušati pozorno, postavljati pitanja i provjeriti je li se sve dobro razumjelo. Čitanje je jezična djelatnost u čijem se razvoju najprije prepoznaju slova abecede, zatim riječi i utvrđuje njihovo pojedinačno značenje. Riječi se povezuju u rečenice, a rečenice u veću smislenu cjelinu, tekst. Prema pripadnosti književnosti tekstovi se dijele na književne i neknjiževne. Učenici čitanjem teksta pokazuju razumijevanje teksta, uočavaju nove informacije, izdvajaju ključne podatke, prepoznaju glavne ideje i sažimaju tekst. Pisanje je jezična djelatnost koja zahtijeva uporabu ruku i aktivaciju misaonih procesa kako bismo oblikovali pisani tekst. U nastavi Hrvatskoga jezika učenici pišu bilješke, natuknice, rade plan pisanja, koncept, pišu sažetak i različite vrste tekstova (životopis, putopis, motivacijsko pismo, esej, intervju…)

2. Usavršavanje umijeća slušanja

Slušatelj ne bi smio biti pasivan primatelj poruke. Ne smije samo čuti, nego slušati. Glagol čuti (osjetom sluha primati i raspoznavati zvukove) označuje pasivno sudjelovanje, a glagol slušati (biti nazočan i pratiti što) odnosi se na aktivno sudjelovanje. Slušanje je sposobnost praćenja, razumijevanja, kritičkog prosuđivanja, vrednovanja i odgovaranja na primljenu poruku. Ova je vještina bitna za kvalitetnu međuljudsku komunikaciju. Često mnogo govorimo, a slabo se

razumijemo. Ivo Škarić, hrvatski akademik, jezikoslovac, fonetičar i retoričar, ustvrdio je da ima više dobrih govornika nego dobrih slušatelja, to jest onih koji razumiju što se govori, a ne samo o čemu se govori. *Nekultura slušanja*, ističe Škarić, *poraznija je od nekulture govorenja i s težim posljedicama budući da su u javnom govorenju brojniji slušatelji i zato što se riječ pretvara u djelo preko slušatelja.* (Škarić, Ivo, U potrazi za izgubljenim govorom, Školska knjiga, Zagreb, 1988., str. 91.) Slušanje traži više strpljenja od bilo koje druge ljudske djelatnosti. Usavršavanje umijeća slušanja zahtijeva sposobnost, volju i napor, koncentraciju, pozornost i usredotočenost na govor (predavanje i sl.) čime slušatelj odgoneta značenja i shvaća poruke. Pozornim slušanjem ljudi iskazuju priznanje drugima. Osoba koja zna slušati stvara poticajno ozračje. Aktivni slušatelj pozorno prati kretanje društva, zamjećuje njegove preokupacije i ciljeve, vrline i mane. Sve su ovo razlozi zbog čega je važno u nastavnome procesu učenika pretvoriti u aktivnog slušatelja. Aktivno slušanje u nastavi znači: učenik sluša pozorno (gleda sugovornika u oči, unosi u komunikaciju neverbalne znakove time ohrabruje govornika i stvara ugodno okruženje); učenik postavlja pitanja (dok sluša, razmišlja o onome što čuje, postavljajući pitanja, razjasnit će se ono što ne razumije, a sugovornik će dobiti povratnu informaciju o aktivnom slušanju) i učenik provjerava je li sve dobro razumio (parafrazira ono što sluša; tako će se uvjeriti je li dobro razumio govornika).

2.1. Svrha obrade nastavne jedinice: Jezične vještine u komunikaciji (s naglaskom na vještini slušanja)

U obradi nastavne jedinice Jezične vještine u komunikaciji usredotočila sam se na vještinu slušanja jer mi je svrha ove nastavne jedinice bila u tek pridošlim srednjoškolcima provjeriti vještinu slušanja i pomoću vježbi pokušati učenicima ukazati na to da samo pozorno slušanje stvara dobrobit u svakodnevnim situacijama u obitelji, na radnom mjestu, u školi…

2. 2. Aktivnosti učenika u obradi nastavne jedinice: Jezične vještine u komunikaciji (s naglaskom na vještini slušanja) i osvrt na provedene aktivnosti

Za motivaciju, kao uvod u obradu navedene nastavne jedinice, odabrala sam igru uloga i postavila učenike u njima poznate situacije. U prvoj situaciji učenik broj 1 uporno traži pomoć učenika broj 2 koji ga nezainteresirano sluša u vezi domaće zadaće iz predmeta Matematike. U drugoj situaciji učenik broj 1 traži pomoć učenika broj 2 koji ga pozorno sluša. Ostatak razreda dobio je zadatak promatrati 1. i 2. situaciju i opisati reakcije učenika broj 1. i broj 2 u različitim situacijama i na kraju izvesti zaključak. Svi su učenici na primjeru igre uloga u dvjema različitim situacijama uvidjeli razlike između pozornog slušanja i onoga što ono nije. Prisjećali su se situacija u kojima nisu bili pozorno slušani i opisivali kako su se u njima osjećali. Iz primjera igre uloga učenici su spoznali da je za uspješnu komunikaciju, to jest u ovom primjeru rješavanje problema, vrlo važno pozorno slušati sugovornika. Zatim je slijedio razgovor između učenika i nastavnice o aktivnom slušanju pri čemu su učenici trebali primjerom pokazati da su aktivni slušatelji.

Za vježbu slušanja odabrala sam radijsku emisiju *Kao da me pola fali* na poveznici https://meduza.carnet.hr/index.php/media/watch/12879).Učenici su dobili zadatak pozorno slušati radijsku emisiju. Nakon slušanja radijske emisije učenici su čitali pitanja o sadržaju radijske emisije napisana na nastavnom listiću i usmeno na njih odgovarali na način da su jedni druge slušali, nadopunjavali i ako je bilo potrebno ispravljali. Po završetku ove aktivnosti učenicima je zadano da usmeno iznesu podatke o radijskoj emisiji koji nisu bili obuhvaćeni pitanjima. Učenici su na postavljena pitanja o sadržaju radijske emisije *Kao da me pola fali* (trajanje 10 minuta) djelomično točno odgovorili. Od 20 prisutnih učenika nijedan učenik nije točno odgovorio na sva pitanja. Bilo je i učenika koji nisu znali odgovor na 8 pitanja od sveukupnih 13. Svega je jedna učenica upamtila naslov radijske emisije. Tek je četvero učenika iznosilo podatke o radijskoj emisiji koji nisu bili obuhvaćeni pitanjima. Ovi rezultati provjere sadržaja radijske emisije (trajanje 10 minuta) pokazuju da vještina pozornog slušanja učenika nije na razini na kakvoj bi trebala biti. Ovo mi je važna povratna informacija za budući rad s učenicima.

Nakon vježbe slušanja s učenicima sam razgovarala o tome kako sastaviti dobru bilješku. Bilješka je sažet prikaz kakva opsežnijeg sadržaja koji svom autoru pomaže u prisjećanju. (Pavić Dag, Sirovica, Biserka, Čitajte brže, pamtite bolje, 1995. str. 102.) Elementi dobre bilješke su kratkoća, jasnoća, lako pamćenje. Dobra je bilješka kombinacija crteža i teksta. Nakon razgovora o dobroj bilješci učenicima sam zadala zadatak da na temelju radijske emisije sastave bilješke pomoću kojih će usmeno izlagati na jednu od odabranih tema: Blizanci u životinjskom svijetu, Gospođa Marija i njena sestra blizanka. Učenici koji su imali problem s pozornim slušanjem radijske emisije, imali su i problem pri sastavljanju bilješki. Problem im je predstavljao izbor pravih ključnih riječi za što je potrebna vježba.

Zadnja aktivnost odnosila se na usmeno izlaganje odabrane teme uz pomoć bilježaka te vršnjačko vrednovanje pomoću tablice. Dogovoreno je da izlaganje treba biti smisleno, logično i zanimljivo, govor mora teći bez suvišnih zastajkivanja, potrebno je voditi računa o pravilnom izgovoru i poštivati govorne vrednote. Izlaganje na odabranu temu pomoću bilježaka za većinu je učenika predstavljao problem. Teškoće s kojima su se učenici susreli bile su: nepovezane rečenice, zastajkivanje pri izlaganju, uporaba žargona i dijalekta, pogrešan naglasak, nepodudarnost sadržaja riječi i rečenica s govornim vrednotama (jačina tona, tempo, stanke). Učenici su tijekom slušanja izlaganja svojih kolega vrednovali jedni druge pomoću tablice za vršnjačko vrednovanje.

2. 3. Nastavni materijali u obradi nastavne jedinice Jezične vještine u komunikaciji:

a) videozapis: https://meduza.carnet.hr/index.php/media/watch/12879

b) nastavni listić za učenike s pitanjima o sadržaju radijske emisije:

1. Koji je naziv radijske emisije koju ste poslušali?
2. Kako se zove jednojajčana blizanka gospođe Marije?
3. Na koji su način blizanke, gospođa Marija i njena sestra, varale profesore u

školi?

4. Kakav je bio međusobni odnos gospođe Marije i njene sestre?
5. Opiši zanimljivosti što ih je ispričala gospođa Marija iz života sa sestrom.
6. U čemu se gospođa Marija i njena sestra nisu slagale?
7. Kako se gospođa Marija osjeća nakon sestrine smrti?
8. S kojim se problemom forenzičari suočavaju kod blizanaca?
9. Kod koje je populacije najčešća blizanačka trudnoća, a kod koje najmanja?
10. Nabroj životinje koje se najčešće rađaju kao blizanci.
11. Gdje žive pasanci?
12. Kako se zove mladunčad (dvojajčani blizanci) afričkih lavova koja je najpopularnija u gradu Zagrebu?
13. Po čemu se razlikuju trojčeki s kraja radijske emisije?

c) nastavni listić za vršnjačko vrednovanje

	1	2	3	4	5
Izlaganje je smisleno i logično pa ga je lako pratiti.					
Izlaganje je zanimljivo.					
Govori tečno, bez suvišnih zastajkivanja i bez pogrešaka.					
Pravilno izgovara i naglašava riječi.					
Poštuje sve govorne vrednote.					

Tablica za vršnjačko vrednovanje

1 – u potpunosti se ne slažem s tvrdnjom

2 – djelomično se slažem s tvrdnjom

3 – uglavnom se slažem s tvrdnjom

4 – slažem se s tvrdnjom

5 – u potpunosti se slažem s tvrdnjom

3. Zaključak

Bez obzira na to što su sve jezične vještine učenika podjednako važne u nastavnom procesu, valjalo bi u učenika osvijestiti značaj vještine pozornog slušanja jer o njoj ovisi u kojoj će mjeri učenik biti uspješan u školi, na fakultetu, ali i kasnije u životu. Slušatelji usvajaju različita znanja, vrednuju obavijesti koje su čuli, prihvaćaju ili odbacuju poruke na temelju svojih vrijednosnih kriterija. Rijetki su kvalitetni slušatelji jer aktivno slušanje zahtijeva koncentraciju, pozornost i usredotočenost na ono što se govori odnosno sluša.

4. Popis literature

[1.] Dujmović Markusi, Dragica (2019). Fon-Fon1: udžbenik za prvi razred gimnazije. PROFIL Klett. Zagreb.

[2.] Šego, Jasna. (2005). Kako postati uspješan govornik: priručnik i vježbenica retorike za učenike i studente. Profil internacional. Zagreb.

[3.] Škarić, Ivo.(1988). U potrazi za izgubljenim govorom. Školska knjiga. Zagreb.